Caribische literatuur en Verzet

Geen ruimte voor Suriname, Antillen

DE TRINIDESE SCHRIJVER en criticus Victor Questel eindigde zijn korte, vernietigende bespreking van Selwyn Cudjoes Resistance and Caribbean Literature met de volgende woorden: 'Dr. Cudjoe's book is the kind no critic from the Caribbean should write. Clearly, it is not intended for serious reading in the 'Caribbean' (in Caribbean Contact, september 1981). De bezwaren die Questel in het kritische maandblad (van verschillende kerken in het Caribisch gebied) naar voren bracht zijn juist, maar als zodanig geaccepteerd, rechtvaardigen deze niet het verstikkende oordeel.

BEZWAREN

De bezwaren die naar voren kunnen worden gebracht tegen Cudjoes studie zijn van tweeërlei aard. Ten eerste dekt de titel de inhoud niet, ten tweede werkt het gehanteerde perspectief een rigide selectie in de hand. Cudjoe behandelt niet het verzet (als thema) in Caribische *literatuur*, maar in een twintigtal *romans*. Korte verhalen en dramateksten blijven geheel buiten het zicht van de auteur, terwijl de poëzie die aan de orde komt — teksten van Nicolas Guillén en Aimé Césaire — wel wordt geciteerd maar niet wordt bestudeerd. Het enige dat Cudjoe naar aanleiding van de gedichten weet te schrijven zijn een aantal verbindende zinnen tussen de uitgebreide citaten. De pretentieuze titel is een storend element. Verder versterkt de stelligheid waarmee Cudjoe meent te kunnen selecteren en uiteindelijk meent te moeten zeggen wat wenselijk is, de irritatie. Het selectie-criterium voor Cudjoe is het al dan niet thematisch centraal stellen in een roman van 'verzet tegen onderdrukking en uitbuiting'. Tevens eist de auteur van deze geselecteerde romans, '(they) must not only propose a concrete liberation from these alien and destructive forms of oppression, (....) but must also produce a symbiotic and synthetic unity between man's essence and his existence'.

Na een historisch overzicht te hebben gegeven uitsluitend van vormen van verzet in het Caribisch gebied — beginnend bij de inheemse Indiaanse volkeren en eindigend met het decennium na de Cubaanse revolutie — richt Cudjoe de aandacht op de behandeling van dit facet van menselijk samenleven in Caribische romans.

Cudjoes stelling nu is dat deze literaire benadering een bepaalde ontwikkeling te zien geeft in de loop van de negentiende en twintigste eeuw. Gegeven de exclusieve aandacht voor romans, kan Cudjoe niet beginnen bij de eerste — bewaard gebleven — vormen van literair verzet: de verhalen en liederen van de marrons en slaven (deze vorm van verzet is al meerdere malen beschreven o.a. door Orlando Patterson in zijn *Sociology of Slavery*, 1967). Cudjoe kiest als begin de Spaanstalige romans uit het begin van de negentiende eeuw die het verzet van de Indianen tegen de Spaanse overheersers als onderwerp hebben. In de loop van deze eeuw verschuift de aandacht van schrijvers naar het verzet van de neger-slaven. De betreffende romans tonen overwegend een afkeer van de wrede behandeling en rechtvaardigen de vormen van verzet hiertegen. In de twintigste eeuw richt de aandacht van auteurs zich meer en meer op de geestelijke onderdrukking, op de gelijkheid van rassen en op het herstel van de persoonlijke waardigheid. In deze kunnen we spreken van politico-literaire stromingen, 'Indigénisme' (Haiti), 'Negrismo' (Cuba), 'Négritude' (Franse Antillen), 'Literature of the Yard' (Trinidad). De ontwikkeling zet zich verder door in de jaren veertig en vijftig, een ontwikkeling van 'self-assetion' naar de eis van 'self-government' en vervolgens naar persoonlijke onafhankelijkheid (o.a. in het werk van George Lamming (Barbados) en Edouard Glissant (Franse Antillen). Dit laatstgenoemde stadium heeft als uiterste vorm de therapeutische behoefte aan revolutionair geweld (o.a. uitgesproken in het werk van Frantz Fanon en Bertène Juminer, beiden van de Franse Antillen). De ontwikkeling vindt een voorlopig hoogtepunt in het werk van Wilson Harris (Guyana) en Alejo Carpentier (Cuba), '(t)o them the question is the way in which Caribbean men can transcend the legacy of a 'conquest-ridden society' and restructure a new dialogue which has validity not only for Caribbean man but for all men'.

SERIOUS READING

Cudjoe spreekt over deze ontwikkeling in termen van «revolutionary romanticism», «rebellious realism», «socio-psychological realism», «magical realism» en «critical realism» - niet altijd zo'n gelukkige keuze. Nog minder geslaagd is de keuze van de term voor zijn *ideaal*: «socialist realism», de vorm van literatuur die absoluut aan zijn gestelde eis voldoet, de vorm van literatuur die de (huidige) afgrond tussen het menselijk bestaan en de menselijke essentie weet te overbruggen (zie hierboven). Het is juist deze term («socialist realism») die in het Caribische gebied - zoals zoveel dat met socialisme en communisme is verbonden - op verzet en afkeer zal stuiten (zoals bij Questel), terwijl de door Cudjoe behandelde romans zeker niet in een richting wijzen van een realisme zoals bepaalde teksten uit de Oostbloklanden die te zien geven. Deze begripsverwarring had voorkomen moeten worden.

De invloed die Cudjoes voorkeur uiteindelijk op de keuze van de romans heeft gehad, is in deze studie een minder ernstige tekortkoming dan dit doet vermoeden. Wanneer het ideaal van een toekomstige Caribische roman wordt losgekoppeld van de geschetste ontwikkeling die zou hebben plaats gevonden, dan blijft het een studie die even veel recht op nadere toetsing heeft als iedere andere. Cudjoes studie heeft dan het *voordeel* dat het kader van waaruit getracht is een lijn aan te brengen in de grote hoeveelheid romans die de afgelopen anderhalve eeuw is geschreven, werd *geëxpliciteerd*. Een hoedanigheid die in de meeste studies over Caribische literatuur ontbreekt. Zo is het opmerkelijk hoe een aantal critici van Indase afkomst de invloed van het Pan-Afrikanisme op de engelstalige Caribische literatuur heeft geminimaliseerd door zich op andere teksten te concentreren, overigens zonder hun persoonlijke voorkeuren uit te spreken. Cudjoe heeft duidelijk kenbaar gemaakt waar zijn voorkeur naar uitgaat en waarom. Naast een verdere bestudering van de geschetste ontwikkeling (in poëzie, drama, in de mondeling overgeleverde teksten), kan gediscussieerd worden over Cudjoe's voorkeur en de consequenties daarvan.

Niet alleen is deze explicatie van een facet van literatuurstudie - explicatie van uitgangspunten - een stap vooruit, ook de bestudering en vergelijking van de Caribische literatuur in verschillende talen (i.c. de Frans-, Engels- en Spaans-talige) lijkt mij een stap in de goede richting. Een evidente tekortkoming in deze is het ontbreken van iedere aandacht voor de literatuur uit Suriname en de Nederlandse Antillen in Cudjoes studie.

AART G. BROEK

Resistance and Caribbean Literature is stellig een boek met gebreken, maar dat niet alleen. Het is tevens een serieuze poging een bijdrage te leveren in de bestudering van Caribische literatuur en als zodanig "it is intended for serious reading".

Selwyn R. Cudjoe, RESISTANCE AND CARIBBEAN LITERATURE. Ohio University Press, Chicago/London, 1981, 319 blz. c. f 35,-